

Kita vertus, kilmė ir sąsajos – ne tas pats. Kilmė reiškia, kad Vytis tiesiogiai išsirutuliojo iš tam tikros dievybės vaizdinio. O sąsajos neverčia kalbėti apie genetines ištakas, kilmę. Pirmiausia čia ateina galvon bene pagrindinis lietuvių dievas Perkūnas.

Dar XX a. pradžioje užrašytoje tautosakoje jis įsivaizduotas jojantis ant balto žirgo su iškeltu ugniniu (žaibo) kalaviju. Taigi galėtume sakyti – tikras Vytis. Nors reiktų patikslinti, kad Perkūnas vis dėlto dažniau važiuoja ratuose, dviračiame vežime. Be to, jis turi labai daug kitų atributų bei apraiškų.

Manau, kad jei Lietuvos kunigaikščiai būtų pasirinkę savo, o vėliau ir valstybės herbu būtų Perkūną, tai jis turėtų ryškesnių mitinių požymių. Pavyzdžiui: „liepsningi“ plaukai, vietoj kalavijo gal – akmeninis kirvukas. Tad apie Perkūno ir Vyčio sąsajas kalbėti nors ir galima, vis dėlto nereiktų jų pervertinti.

Be to, sąsajos gali būti ir antrinės, ir tiesiog tipologinės, archetipinės – būdingos vaizdiniai pagal pačią jo struktūrą. Šioje vietoje nuo mitologijos kaip tik ir pereiname prie simbolikos.

Mitologija yra daugiau nei dievų įvaizdžiai ar jų sąrašas...

Tačiau mitologija apima ir žmogaus sielos pomirtinio likimo klausimą. Yra šiokių tokių duomenų, kad lietuvių mirusysis į aną pasaulį jojo raitas, kitąsyk dangumi (antai prūsų žyniai matydavo velionį su visa palyda jojant per dangų). Įdomu tai, kad į apatinį, požeminį mirusiųjų pasaulį, pragarą, jis paprastai eina pėsčias, o į dangiškąjį – joja raitas. Ir čia taip pat matyti raitelio simbolikos užuomazga. Kita vertus, kartais ir pati mirtis atjoja raita.

Arba raiti velionį lydi į laidojimo vietą jo draugai. Esama tokių istorinių paliudijimų, kad velionį lydėdavo raiti, mojuodami kardais ir šaukdami: „Bėkite, velniai, bėkite“.

Vadinasi, kartais, kalavijais buvo galima apsiginti ne tik nuo kūniško priešo, bet ir nuo piktųjų dvasių. Pavyzdžiui, vienas iš šamanų rūbų būdingų elementų yra simboliniai šarvai, ginklai, gali būti mažas, netgi medinis kardelis. Vedų laikų Indijoje žyniai irgi naudodavo simbolinius medinius kardus – pabrėžtinai ne žemiško, bet dvasinio kario atributą. Lietuvoje archeologų aptikta mažų gintarinių, aiškiai ritualinės paskirties – taigi simbolių – kirvelių.

Tad ir mūsų Vytis, raitelis iškeltu kalaviju, gal mena ne vien žemišką, bet ir antgamtinį, dvasinį karį.

Tai patvirtintų ir balta Vyčio spalva. Tai iš esmės anapusių spalva – nuo blykšaus, balkšvo mirusiojo, vaiduoklio ligi balto spindinčio paties Dievo. Tad ir baltas Vytis savaime jau truputėlį antgamtinis. Tai irgi užuomina, kad jis gal ne šio, o ano pasaulio, daugiau dvasinis, sielos karys.

O raudonas Vyčio fonas?

Raudona spalva – tai kraujo, aistros, gyvenimo spalva. Tai tarpinė spalva tarp baltos ir juodos. Balta, raudona ir juoda – tai pačios archajiškiausios archeologiškai paliudytos žmonių naudotos spalvos, galima sakyti, archetipinės spalvos.

Indų tradicijoje jas atitinka trys vadinamosios gunos, trys būties kokybės: sattva, rajas ir tamas – „balta“ nušvitusi sąmonė, skaidri rimtis; „raudona“ aistra, energija, judėjimas; ir „juoda“ inercija, snaudulys, pažodžiui, tamsa.

Tarp balto nušvitimo ir juodo aptemimo yra raudona – gyvenimas, šurmuly, sumaištis, aistra. Tiek teigiama, tiek neigiama prasme. Ir mūsų baltas Vytis – dvasios karys – joja per šitą raudoną gyvenimo kovos sumaištį.

O ką reiškia pats ant žirgo šuoliuojantis riteris?

Karlas Gustavas Jungas, žymus XX a. psichologas, analitinės psichologijos mokyklos kūrėjas ir

Šiaip žymus simbolikos interpretatorius yra paprastai pasakęs: raitelis simbolizuoja savo kūniškąjį, instinktyvųjį pradą užvaldžiusią sąmonę.

Raitelis simbolizuoja žmogaus protą, dvasią, sielą, jojančią ant kūno. Iš esmės čia ir atsakymas: tik iškilęs savo dvasia virš šito blaškančio į šalis, simboliškai „raudono“ pasaulio sumaišties žmogus ir tampa riteris, įgyja tas savybes, kurias mes žymime žodžiu „riteris“, ypač „dvasios riteris“. O šis žodis kaip tik ir kilo iš vokiečių Ritter, pažodžiui „raitelis“.

Kodėl Vyčio simbolis yra susijęs su karu?

Karą mes pirmiausia suvokiam kaip baisų, pavojingą, grėsmingą, mirtį nešantį siaubą, nelaimę (šalia karo ir maro). Tačiau karą galima suvokti ir simboliškai. Dvasinis gyvenimas irgi yra labai rimtas ir nuožmus „karas“.

Netgi paprastas šio pasaulio karys kovodamas iš tikrųjų kovoja ne tiek su kitu žmogumi, kuris prieš jį iškėlęs kardą, kiek su savo paties baime, su savo paties nerangumu, su savo paties negalia. Norėdamas nugalėti, pirmiausia turi nugalėti save, savo silpnumą.

O tai ir dvasinio gyvenimo esminis tikslas. Ne be reikalo tarp šamano atributų, kaip sakyta, simboliniai ginklai! Dvasios karys kariauja ne su kūnais, bet su dvasiomis. Bet ir žemiškame kare svarbiausia palaikyti savo dvasią ir palaužti priešą.

Kodėl buvo pasirinktas būtent šis simbolis, juk tikėtina, kad lietuviai turėjo ir kitų simbolių?

Kiekvienas simbolis turi savo būdingų prasmų pluoštą. Balto kario, iškėlusio kalaviją, prasmų puoštas yra tinkamas ir kunigaikščiui, kariškiui, pasaulietiniam valdovui, ir žyniui. O pats raitelis, beje, kadangi sėdi ant pažaboto, jam paklusnaus žirgo, iš dalies simbolizuoja apskritai valdžią. Ir istoriškai: kai Kęstutis tampa Didžiuoju kunigaikščiu, jo herbe, kuriame prieš tai tebuvo pavaizduotas pėsčias karys, atsiranda raitelis, Vytis. Vadinasi, jau tada buvo suvokiama, kad tai – aukščiausios valdžios ženklas.

Ką šis simbolis sakė mūsų protėviams, Jūsų nuomone?

Apie protėvius aš nieko negaliu pasakyti, kadangi jokių ypatingų tekstų, juoba tradicinių tekstų ar tekstų, mininčių konkrečiai Vytį – LDK herbą, nėra išlikę. Mes tegalime kalbėti apie jį kaip archetipinį simbolį. O šiuo atžvilgiu galime prisiminti kitas dvasines tradicijas. Tarkime, apokaliptinį raitelį, kuris irgi pasireiškia trimis spalvomis.

Tokie trys raiteliai, juodas, raudonas ir baltas, žinomi ir mūsų tautosakoje. Paprastai jie simbolizuoja naktį, rytą arba vakarą ir dieną. O baltas apokaliptinis raitelis, juoba su kalaviju, kartais kyšančiu iš burnos, reiškia antrąjį išganytojo atėjimą. O iš burnos kalavijas kyšo todėl, kad jis simbolizuoja žodį, išmintį, taigi dvasinę galią, gebančią prakirsti neišmanymo tamsą. Indijoje būsimasis Višnaus atėjimas, vadinamoji Kalki avatara, irgi panašus – tai baltas raitelis su iškelto kalaviju, atjosiantis iš dangaus gelbėti puolusio pasaulio.

O lietuvių tradicijoje panašus balto raitelio – išgelbėtojo vaizdinys legendose tapo susietas su šventuoju Kazimieru – ne be reikalo krikščioniškuoju Lietuvos globėju. Lemiamą akimirką jis Lietuvos kariuomenei pasirodydavo danguje ant balto žirgo ir lemdavo pergalę.

Žinoma, niekas nesako, kad ir Indijoje, ir krikščioniškoje Apokalipsėje ar net šv. Kazimieras Lietuvoje yra būtent Vytis. Bet šios aiškiai simbolinės figūros sutampa savo struktūra. Jos yra dvasinių, simbolių tradicijų elementas. O kadangi savo struktūra jas atitinka ir Vytis, jos provokuoja atitinkamą ir jo suvokimą. Kodėl mes turėtume dirbtinai ištrinti iš mūsų Vyčio tokias prasmes?

Beje, ir kai kuriose lietuvių stebuklinėse pasakose herojus pasirodo būtent tokiu būdu: baltas raitelis iškelto kalaviju nusileidžia iš dangaus ir padeda karaliui, karalaitės tėvui, įveikti priešą kariuomenę.

Netgi žymiojoje J. R. Tolkieno trilogijoje lemiamo mūšio Helmo dauboje metu, mūšiui pasiekus kritinį tašką, kai, regis, pralaimėjimas nebeišvengiamas, raudonose priešaušrio žarose ant aukšto kalno pasirodo baltas raitelis iškeltu kalaviju. Ir visi trumpam sustingsta. Štai ji, pergalė. Apskritai kalbant, baltas raitelis iškeltu kalaviju – tai Pergalės simbolis. Užtenka tik pasirodyti baltam raiteliui iškeltu kalaviju, ant aukšto kalno ar danguje, ir bet kokio proceso krizė jau peržengta – priešas jau nugalėtas.

Štai ką iš tikrųjų reiškia mūsų Vytis. Vien jam pasirodžius, priešas jau yra nugalėtas. Belieka viltis, kad mes jo dar verti, kad sugebėsime jį iškelti ir išlaikyti, kad jis pasirodys, suplevėsuos virš mūsų galvų ir kad mūsų priešas bus mūsų pačių tamsioji pusė, kurią padėk, Dieve, nugalėti.

Virginijus Savukynas